

Nr 300.

Af herr **Åkerman**, i anledning af *Kungl. Maj:ts i propositionen nr 35 upptagna förslag om ideella föreningar.*

Då Julius Cæsar kommit till makten, upphäfdde han genom en lag alla föreningar med några få undantag, och efter hand blef under kejsartiden det fria föreningsbildandet alldeles undertryckt. Under medeltiden, då rikena voro splittrade i en mängd småstater och statsmakten var för svag att kunna med framgång undertrycka föreningarna, tog föreningsväsendet emellertid ny fart. Men i samma mån statsmakten åter började växa sig stark, gick den till anfall på föreningarna, biträdd af juridiken, som alltjämt stod på den romerska rättens ståndpunkt, och såsom villkor för förenings bildande uppställde fordran på koncession från statsmaktens sida. Denna kamp har sedan ständigt fortgått men efter industrialismens genombrott alltmer tagit formen af en strid mellan storkapital och arbetarrörelse. Och storkapitalet har ingalunda försmått att, draperadt i samhällets mantel, spela Cæsar. Sålunda förbjöd den engelska lagstiftningen, som de besittande klasserna ensam hade om hand, alla fackföreningar och hindrade därigenom under en lång tid arbetsklassen att resa sig ur det elände, hvori den genom industrialismen nedsjunkit. Men Englands arbetare hafva efter en lång och mödosam kamp vunnit den rättvisan, att deras fackföreningar förts i det säkra hägn, som framsynta statsmän redan för en mansålder sedan velat gifva dem.

Här i Sverige hafva vi, mänskligt att se, en lång väg att vandra, innan vi nå dit England hunnit. Hvarje lagstiftningsakt på området, hvilken icke skall bli helt och hållet förfelad, måste emellertid, om den nu icke vill direkt uppmuntra föreningsbildandet och stödja föreningarnas verksamhet, åtminstone sorgfälligt undvika allt som kan hämma föreningslivets fria och kraftiga växt. Hur förhåller det sig nu härutinnan med den lagstiftning om ideella föreningar, som för innevarande riksdag

framlagts? Bjuder den åt de breda lagren någon förmån, som kan uppväga olägenheterna af de band, som lagen redan genom förhållandenas egen natur måste lägga å föreningarna? Ingen, såvidt jag kan se. De ideella föreningarna kunna ju enligt nu gällande rätt förvärfva rättsförmåga utan registrering och således vinna lagfart å fast egendom eller eljest träda i rättsförhållande till tredje man utan att underkasta sig det besvär, de kostnader och den kontroll, som registreringen medför. Under sådana förhållanden synes lagstiftningen, om den nu öfver hufvud skall komma till stånd, böra noga undvika att framtvinga registrering utan i stället göra densamma till en fullt frivillig akt, som den förening må söka, hvilken af någon anledning vill skaffa sig ett officiellt intyg på sin rättsförmåga. Men lagförslaget går en rakt motsatt väg och upptager (§ 4) stadganden af beskaffenhet att framtvinga registreringen, nämligen:

1:o) att registrering är nödig för vinnande af rättsförmåga och att de som ingå förbindelse å förenings vägnar, innan den blifvit registrerad, skola vara därför solidariskt ansvariga såsom för egen skuld; och

2:o) att en icke registrerad förening väl kan stämmas till svaromål men däremot saknar behörighet såväl att själf kära som att förvärfva fast egendom.

Säkert komma dessa två lagbud att framtvinga registrering af de allra flesta ideella föreningar här i landet — bortåt ett 30,000-tal, efter hvad det vill synas — och därmed ställa nationens stora flertal under de många föreskrifter af olika slag, som lagverket innehåller. Men, säga lagens tillskyndare, dessa föreskrifter äro icke tryckande, de kunna icke rättvisligen kallas för en tvångströja på föreningslifvet. Folket ute i bygderna kommer dock helt visst att blifva allt annat än tillfreds, om lagen går igenom, ty såsom hvar och en, som vistats något bland dem, väl vet, är det med en ytterlig motvilja och ängslan som den stora allmänheten tar befattning med allt officiellt skrifveri. I den kungl. propositionen talas på ett ställe med belåtenhet om, att registreringen icke kommer att draga annan kostnad än postporto för det bref, hvarmed handlingarna insändas till länsstyrelsen. Godt och väl! Men all oro, svett och möda, som dessa otaliga handlingars upprättande vållar. Om nu verkligen, hvilket jag anser alldeles omöjligt, föreningsfolket kan reda sig själf med allt det skrifveri, som lagen kommer att tvinga fram. I de allra flesta fall komma säkert jurister eller andra lagkunniga personer att mot mer eller mindre dryga arfvoden utföra arbetet. De i viss mån oundvikliga olägenheterna af hvarje lagstiftning på detta område skulle dock uppenbarligen i hög grad minskas om blott icke registreringstvång infördes.

Med registreringen såsom en fullt frivillig akt skulle vidare den stora förmånen vinnas, att tilloppet af registreringssökande icke blefve större än att åt Konungens befallningshafvande kunde öfverlämnas att föra registret. Införes däremot registreringstvång, måste helt visst en centralmyndighet inrättas för registrering af den oerhörda mängd ideella föreningar, som under sådana förhållanden alldeles i onödan ställas under offentlig kontroll. Redan den första inskrifningen af en förening i registret är ju förenad med mycket besvär ej blott för sökanden utan äfven för myndigheten. Men det stannar ju icke härvid. Ty registreras måste vidare: hvarje ändring i styrelsens sammansättning, hvarje ändring i fråga om rätten att teckna föreningens firma och hvarje ändring af stadgarna. Sker ändring i firman, skall ny fullständig inskrifning i registret göras. Och vidare skall registreras: att förening trädte i likvidation, därvid tillika meddelas uppgift å dem, som äga verkställa likvidationen och teckna firman; att syssloman förordnats; att likvidator eller hans suppleant afgått; att ny likvidator utsetts; att förening upplöstes; och att förening gjort konkurs. Ett bifall till de lagförslagets stadganden, som innebära ett tvång till registrering (§ 4 i prop.), skulle alltså, enligt min uppfattning skapa en sådan massa göromål att inrättande af en centralmyndighet, hvarom nyss är nämnt, blefve en nödvändighet. Men då ingen utredning föreligger i denna punkt, torde hela lagförslaget redan på denna grund böra afslås.

Härför talar vidare den omständigheten, att en med de ideella föreningarna i intimaste samband stående rättsbildning, nämligen stiftelserna, icke, såsom rätteligen bort ske, samtidigt med lagförslaget om de ideella föreningarna kommit under Riksdagens behandling. Den kommitté, till hvilken hänsköts frågan om ett legislativt ordnande af de ideella föreningarnas ställning, hade också i uppdrag att afgifva lagförslag om stiftelserna och kontrollen å desammas förvaltning. Kommittén fullgjorde dessa båda uppdrag samtidigt och afgaf år 1903 betänkande med förslag till lagar om såväl ideella föreningar som stiftelser. Men det senare förslaget hvilar alltjämt hos regeringen, ehuru dröjsmålet blifvit åtminstone vid ett tillfälle, riksdagen 1909, i motion påpekadt. Att i Konungens befallningshafvandes hand lägga den ömtåliga frågan om de ideella föreningarnas registrering, innan lagstiftningen uppdragit de ytterst sväfvande gränserna mellan dessa och stiftelserna, torde under inga förhållanden vara tillrådligt. Det är vidare att märka att, hur än lagstiftningen om ideella föreningar och stiftelser ordnas, båda slagen af rättsbildningar, såsom stående hvarandra ofantligt nära, måste ställas under kontroll af samma ämbetsmyndighet.

Äfven detta pekar hän mot inrättande af en speciell centralmyndighet för dessa göromål, hvilka uppenbarligen blifva alldeles för betungande för Konungens befallningshafvande, i allt fall med den mängd föreningar, som regeringsförslaget tvingar till registrering.

Härtill kommer att, såsom ock inom lagrådet påpekats, det nu genom regeringen införskaffade rikhaltiga materialet rörande föreningarna synes böra mer allsidigt än hittills kunnat ske utnyttjas, innan lagstiftning i ämnet kommer till stånd.

Redan på nu anförda grunder torde ett dröjsmål med lagstiftningen om de ideella föreningarna vara välbetänkt. Men härför talar enligt min mening ännu ett viktigt skäl. Den nuvarande Riksdagen har själf underkänt grunderna för sin sammansättning. Under sådana förhållanden synes mig icke med rättvisa och billighet öfverensstämmande att i sista stunden, innan Riksdagen skall gifva rum för en representation af mera demokratisk natur, stifta lag i ett ämne, som på det intimaste berör de stora folklager, som hittills icke fått deltaga i valen. En lag, tillkommen under sådana förhållanden, skall aldrig kunna vinna folkets förtroende och kommer därför att blifva till förargelse i stället för till gagu.

På grund af hvad jag nu anført, tillåter jag mig yrka afslag å Kungl. Maj:ts förslag till lag om ideella föreningar.

Därest emellertid — hvad jag för min ringa del icke håller sannolikt — Riksdagen verkligen skulle vara beredd att, trots de många skäl som tala för ett uppskjutande af lagstiftningen om de ideella föreningarna, nu ändock skrida till ett reglerande af denna i nationens lif så djupt ingripande fråga, tillåter jag mig hemställa om följande ändringar i det kungl. förslaget:

2 §.

Bör utgå. Flera bestående ideella föreningar idka verksamhet hvarmed följer skyldighet att föra handelsböcker, och något giltigt skäl hvarför denna rättighet skulle föreningarna beröfvas, torde ej kunna visas. Det andra i denna § förekommande förbudet, eller att en ideell förening icke må för främjande af medlemmarnas ekonomiska intressen idka ekonomisk verksamhet, kan, i hvad det går utöfver det redan i §

1 upptagna stadgandet (att en förening för att falla under begreppet ideell skall hafva annat ändamål än att genom ekonomisk verksamhet främja medlemmarnas ekonomiska intressen) gifva anledning till onödiga ingrepp i de ideella föreningarnas verksamhet.

3 och 4 §§.

Af hvad jag redan i motiveringen för afslagsyrkandet anfört, följer att 4 § under alla förhållanden bör utgå, på det att icke en mängd ideella föreningar må tvingas att alldeles i onödan söka registrering.

I anslutning härtill bör 3 § erhålla följande lydelse:

»Registrerad ideell förening äger förvärfva rättigheter och iklåda sig skyldigheter samt inför domstol och annan myndighet söka, kära och svara.

Huruvida oregistrerad ideell förening äger rättsförmåga, hvarom nu är sagdt, må pröfvas, när fråga därom blifvit i laga ordning väckt.»

5 §.

Mom. 1 bör utgå. Att för föreningens registrering uppställa fördran på att densamma består af ett visst minimiantal medlemmar, synes onödigt. Och att föreningen icke må registreras, innan stadgar antagits och styrelse blifvit utsedd, framgår af 6 §.

6 §.

Föreskriften att ansökningen skall innehålla försäkran att medlemmarnas antal är minst fem, bör, i anslutning till den under 5 § föreslagna ändringen, utgå.

För vinnande af behöfliga lättnader föreslås vidare, att en af styrelsens ledamöter (ordföranden) skall kunna göra ansökningen samt att den i sista stycket upptagna föreskriften om skyldighet att insända protokoll utgår.

7 §.

Mom. 8 utgår. Af det införskaffade materialet rörande föreningarna vill synas, som om bestämmelser i ifrågavarande hänseende saknas i ett flertal föreningsstadgar. Där behof af dylika bestämmelser finnes, torde i stadgarna intagas hvad som kräfves. Någon olägenhet af den hittills rådande friheten har veterligen icke försports.

8 §.

Det förefaller som om bestämmelserna i denna § skulle kunna tvinga åtskilliga bestående föreningar att ändra namn. Det torde vara tillräckligt föreskrifva, att föreningen skall genom sitt namn tydligt skilja sig från andra kända föreningar och att firman (om nu verkligen detta affärsmässiga ord skall komma till användning i fråga om de ideella föreningarna; märk Evangeliska fosterlandsstiftelsen m. fl. religiösa samfund) skall tecknas sålunda, att efter föreningens namn tilläggas orden »ideell förening». En omredigering af denna § i nu antydd riktning lärer därför bli nödig. Och anhålles att lagutskottet härom drager försorg.

10 §.

Då det synes vara af vikt för vissa centralorganisationer, särskildt nykterhetsordnarna, att de anslutna föreningarna icke kunna när som helst utträda ur organisationerna, hemställes om sådan ändring af denna §, att rätten till utträde för annan medlem af förening än enskild man i lämplig mån begränsas. Anmälan om utträde bör få göras äfven hos styrelsen eller dess ordförande.

12 §.

Denna § kan bl. a. hindra arbetarorganisationerna från att till arbetarpartiets representanter anslå traktamenten för fullgörande af oaf-lönade eller otillräckligt aflönade offentliga uppdrag. För att ej öppna möjlighet för en Osbornedom äfven här i landet, hemställes, att denna § uteslutes eller så omredigeras, att hinder icke möter för beviljande af sådana anslag som nämnts.

13 §.

Enligt sista stycket skall hvarje ändring i styrelsens sammansättning registreras. Hur betungande denna föreskrift måste blifva för sådana föreningar, där, såsom t. ex. fallet är med nykterhetsföreningar, ändring i styrelsens sammansättning plägar ske flera gånger om året, ligger i öppen dag. Att ur lagen utesluta bestämmelsen lärer emellertid knappast gå för sig, då registret bör på hvarje tidpunkt vara exakt i fråga om en så viktig sak som styrelsens sammansättning. Men anmärkta förhållandet visar klart nödvändigheten af att de ideella före-

ningarnas registrering icke på något sätt framtvingas utan göres till en fullt frivillig akt, som den förening, hvilken finner sådant med sin fördel förenligt, må vidtaga, men däremot alla de otaliga andra föreningar slippa ifrån, hvilka önska lefva sitt lif framdeles som hittills utan polisuppsikt.

23 och 24 §§.

Att i lagen uppställa en ovillkorlig fordran på skriftlig revisionsberättelse torde ej vara lämpligt, då erfarenheten ger vid handen att många föreningar reda sig med lättare former. Vidare yrkas den mildring i 24 §:s bestämmelser, att vårdslösheten från revisors sida skall vara grof för att skadeståndsplikt skall inträda.

26 §.

Af denna § bör endast bibehållas följande stadgande: »öfver beslut, som å föreningsammansträde eller annorledes af föreningen fattas, skall genom styrelsens försorg föras protokoll.»

Den i 61 § upptagna straffbestämmelsen för åsidosättande af föreskriften borttages, såsom onödig.

Öfriga bestämmelser i 26 § synas strida mot gängse praxis och i många fall blifva till stort hinder för föreningslifvet.

34 §.

Det i mom. 2 uppställda villkoret för giltigheten af vissa beslut bör icke vara tvingande. Utan ett tillägg bör göras af innehåll att, om stadgarna innehålla andra föreskrifter, må dessa gälla. Hvad särskildt angår ändring af stadgarna, erinras om det i föreningslifvet rätt ofta förekommande förhållandet, att en hufvudorganisation både utfärdar och ändrar stadgar för underlydande föreningar. Denna praxis skulle rubbas genom regeringsförslagets tvingande föreskrifter beträffande villkoren för giltighet af beslut om stadgeändringar. Därför bör lagrummet så ändras, att stadgarnas föreskrifter förklaras skola gälla i främsta rummet. Nu förhåller det sig emellertid i somliga organisationer på det sättet, att bestämmelserna om stadgeändringar fått plats icke i de underlydande utan i den högre organisationens stadgar. Med hänsyn härtill torde det af mig föreslagna tillägget till 34 § 2 mom. böra så affattas, att däraf tydligt framgår att dylika i en öfverordnad föreningsstadgar förekommande bestämmelser skola äfven i fråga om ändringar

i de underlydande föreningarnas stadgar gälla framför lagens bud. Hvad mom. 4 innehåller ligger i sakens egen natur. Stadgandet bör, såsom öfverflödigt, utgå. Helst detsamma kan gifva anledning till det missförståndet, att *endast* det här omnämnda villkoret (Konungens medgifvande) skulle hafva den omnämnda effekten. Äfven andra kombinationer kunna nämligen tänkas.

36 §.

Mom. 3. Den här åt domstol inrymda befogenhet, att innan slutligt utslag meddelats i mål rörande klander af föreningsbeslut, förordna att klandrade beslutet ej må verkställas, kan leda till farliga och öfverskådliga konsekvenser. Detta mom. bör därför utgå.

Mom. 4 bör utgå, då något giltigt skäl för ett så generellt stadgande icke lärer kunna påvisas.

39 och 40 §§.

I anslutning till hvad som anförts under § 5 böra 39 § 1 mom. 1) och 40 § utgå.

53 §.

Det torde icke vara tillrådligt att till administrativ myndighets afgörande öfverlämna klagomål däröfver att registrering vägrats, emedan registreringsmyndigheten funnit förenings stadgar eller beslut, som anmälts för registrering, åsyfta lagstridig eller uppenbart osedlig verksamhet eller eljest strida mot lag eller författning. Utan dylika frågor böra hänskjutas till allmän domstol.

54 §.

De i 1 mom. under 7) upptagna bestämmelser böra utgå. (Jfr. här ofvan under 7 §).

61 §.

Straff för åsidosättande af föreskriften i 26 § 4 mom. bör ej stadgas (jfr. under § 26 här ofvan). Ej heller bör skäligen något straff följa för uraktlåten anmälan om sådant, som nämnes i 43 § 2 mom.

Öfvergångsbestämmelserna.

Böra, i den mån här ofvan gjorda ändringsförslag vinna beaktande, undergå jämkning.

Stockholm den 22 februari 1911.

A. Åkerman.

Nr 301.

Af herr **Christiernson m. fl.**, i anledning af *Kungl. Maj:ts* i propositionen nr 35 upptagna förslag till lag om ekonomiska föreningar.

Kungl. Maj:ts proposition nr 35 med förslag till lag om *ekonomiska* föreningar innebär i vissa afseenden en förbättring jämförd med lagen om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895, men i andra afseenden, genom den schablonmässiga efterapningen och kopieringen af nya aktiebolagslagen, innebär förslaget afgjorda *försämringar* i nu rådande förhållanden.

Den ytterst välbehöfliga *sakliga* revision af föreningslagen, som borde ha företagits i syfte att anpassa lagen efter de kraf erfarenheten ställer på densamma, har uteblifvit och i stället inskränkt sig till en delvis formell ändring. Att så skett beror först och främst på den instruktion Kungl. Maj:t gifvit den kommitté, som fick på sin lott att utarbete ny aktiebolagslag. Själfr framhåller också kommittén, att dess arbete härigenom »måst begränsas» till att ernå »öfverensstämmelse mellan aktiebolags- och föreningslagarna». Hur litet en ur denna en-